

23-24 OPUSCULUM SECUNDUM. ANTILOGUS CONTRA JUDAEOS, AD HONESTUM VIRUM CLARISSIMUM.

ARGUMENTUM.

Hunc libellum ad confutandos Judaeos conscripsit, in quo plurimis sacrarum litterarum testimoniis probat ea, quae ab illis impie negantur, hoc est, Trinitatem personarum in Divina essentia: Christum, quem illi Messiam vocant, Deum et hominem fuisse, eumque jam in mundum venisse: et denique omnia illis subterfugia intercludit, quibus contra Christianos subdole uti possent.

Domno HONESTO clarissimo secundum Aegypti hujus tenebras viro, PETRUS ultimus monachorum servus, perpetuam charitatem in Christo.

Dilectissime, deprecatoria nobis verba per fratrem nostrum Leonem nuper misisti, quatenus tibi aliquid scriberemus, quo saepe decertantium tibi Judaeorum ora rationalibus argumentis obstruere; et de Christo ad controversiam venientes, evidentissimis posses sacrae Scripturae testimoniis superare. Sed si Christi miles esse, et pro eo viriliter pugnare desideras, contra carnis vitia, contra diaboli machinas insignis bellator arma potius corripe; hostes videlicet, qui nunquam moriuntur: quam contra Judaeos, qui jam de terra pene deleti sunt. Verumtamen et huic studio ego nequaquam derogo, imo et vestrae petitioni satisfacere, aequum esse decerno. Inhonestum quippe est, ut ecclesiasticus vir his, qui foris sunt, calumniantibus, per ignorantiam conticescat: et Christianus de

Christo reddere rationem nesciens, inimicis insultantibus victus et confusus abscedat. Huc accedit, quod saepe hujus rei noxia imperitia, et cavenda sim dicitas non solum audaciam incredulis suggerit, sed etiam errorem et dubietatem in cordibus fidelium gignit.

Et cum haec scientia ad fidem certe tota pertineat, fides autem omnium virtutum sit proculdubio fundamentum; ubi fundamentum quatitur, tota mox aedificii fabrica praecipitium ruitura minatur. Sciendum tamen est, quia non vanae gloriae causa, vel solo contentionis amore debet Christianus vir ad hoc certamen accedere: sed ob id potius si se sperat aliquid de conversionis gratia apud litigantis animum posse prodesse. Unde et Paulus ait: «Si quis vult contentiosus esse; nos hujusmodi consuetudinem non habemus (**I Cor. II**).» Et ad Titum: «Stultas autem quaestiones, et genealogias, et contentiones, et pugnas legis devita: sunt enim inutiles et vanae (**Tit. II**).» Et cum quis de hoc negotio litem movet, admonendus est ut non contumeliae jurgio, vel superbiae typho contendente exasperet: sed ejus mentem charitate benevola, et patientissima gravitate demulceat: quatenus lapideum cor, quod effusa amaritudine deterius poterat obdurescere, modesta verborum dulcedo ad credendum forsitan valeat emollire. Hinc est, quod idem Apostolus ad Timotheum cum praemisisset: «Stultas autem et sine disciplina quaestiones devita (**II Tim. II**).» protinus addidit: «Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum omni modestia corripientem eos, qui resistunt, ne quando det illis Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur, ad ipsius

voluntatem (**Ibid.**).» Sed cum omnia pene Veteris Testamenti volumina testimonium Christo perhibeant, nos postposita verborum multitudine, pauca et apertiora prophetarum testimonia curamus apponere, quibus tamen contra omnem Judaicae pravitatis insaniam, et eorum ventosa commenta valeas cum Dei adjutorio obtinere victoriam. Et quia sagitta directius mittitur, si meta, cui infigi debeat, e diverso primitus opponatur, nos ipsum confligentem Judaeum hic introducimus, ut verborum nostrorum spicula non in ventum effusa inaniter defluant, sed ad certam potius materiam jaculata pertingant.

25 In nomine Domini, incipit ipsa congressio.

Dic igitur, o Judaei (qui dum Trinitatem negas, et unitatem consequenter ignoras) si Deus, ut asseris, unus est in persona, cui dixit: «Faciamus hominem ad imaginem, et similitudinem nostram? (**Gen. I.**)» Nam si una esset in deitate persona, non diceret «faciamus,» sed faciam. Si tres essent substantiae, non diceret singulariter «imaginem nostram,» sed potius imagines nostras. Dum igitur «faciamus» asserat trinum, «imaginem nostram» declaret unum, constat evidentissime Deum essentialiter unum tribus constare personis. Eia, Judaei, perge per silvas divini eloquii, mecum simul incede, legis tuae paginas studiose revolve, nunquid in eis aliquid huic nostrae assertioni reperies discrepare? Audi quid tuus Moyses iterum dicat: «Hic est liber generationis Adam in die qua creavit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum: masculum et feminam

creavit eos (**Gen. I**).» Quid est, quod non dicitur, quia Deus creavit hominem ad imaginem et similitudinem suam: sed Deus creavit hominem ad imaginem Dei; nisi ut perspicue distinguatur persona Patris et Filii? Cui simile est illud, quod per eundem Moysem iterum dicitur: «Descendit autem Dominus ut videret civitatem, et turrim, quam aedificant filii Adam (**Gen. XI**).» Et paulo post subditur : : «Venite, descendamus, et confundamus ibi linguam eorum (**Gen. XI**).»

Vides igitur, quia, «descendit Dominus» unam divinitatis declaret essentiam; «venite» autem «descendamus» tres doceat esse personas. Interroga etiam Abraham, quare tres vidit, et unum adoravit? Scriptum quippe est: «Apparuit ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei (**Gen. XVIII**);» deinde subditur: «Cumque elevasset oculos suos, apparuerunt ei tres viri stantes prope illum (**Ibid.**).» Ecce cum praemisum sit, apparuit ei Dominus; ubi causa redditur, non dicitur, apparuit ei vir, sed apparuerunt ei tres viri. Ubi patenter ostenditur, quia is, qui sibi apparuit, et unus in substantia deitatis, et trinus est in personis. Quod ipsius quoque Abrahae verba testantur, cum dicit: «Domine, inquit, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum: sed offeram pauxillum aquae, et laventur pedes vestri, et requiescite sub arbore (**Ibid.**).» Cui etiam aptissime congruit illud, quod de Loth scribitur, quia cum eum duo angeli ex Sodomis mox subvertendis educerent, ait ad eos Loth: «Quaeso, Domine mi, quia invenit servus tuus gratiam coram te (**Gen. XIX**);» ubi etiam paulo post subditur: «Pluit igitur Dominus super Sodomam, et Gomorrhham sulphur, et ignem a Domino de coelo (**Ibid.**).» Cum enim Dominus a Domino pluiere dicitur,

patet profecto, quia utraque, Patris videlicet et Filii, persona signatur. Hinc est enim, quod ad Moysen dicit: «Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob.» Quid est enim, quod se trium solummodo Patrum Deum esse commemorat, et non etiam caeterorum? Nunquid non etiam Deus Enoch? Nunquid non Deus Noe, et aliorum innumerabilium justorum? Quid **26** est, inquam, quod praetermissis aliis Patribus, trium se virorum solummodo Deum vocat, nisi ut se, qui unus est in substantia, trinum esse in personis ostendat? Hanc quoque Trinitatem personarum, atque unitatem naturae propheta Isaias manifeste perdocuit, cum seraphim perhibuit se vidisse clamantia: «Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth (**Isai. IV**).» Ut enim personarum Trinitas monstraretur, tertio sanctus dicitur. Sed ut unam esse substantiam Trinitatis appareat, non Domini Sabaoth, sed Dominus esse perhibetur. Quod David quoque similiter sentiens ait: «Verbo Domini coeli firmati sunt (**Psal. XXXIII**).» Verbum enim Domini Filius est Patris.

Sed ut eosdem coelos tota simul Trinitas ostendatur operata, repente de sancti Spiritus divinitate subjungitur: «Et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum (**Ibid.**).» De quo videlicet Spiritu alibi legitur: «Spiritus ejus ornavit coelos (**Job XXVI**). In alio quoque psalmo idem David ait: «Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus (**Psal. LXVI**).» Qui cum tertio dixisset Deum, ut unum hunc esset ostenderet, subdidit: «Et metuant eum omnes fines terrae (**Ibid.**)» Et, ut huic, quam per os David Spiritus sanctus eloquitur, aliam quoque Dei benedictionem similem demonstramus, ad librum Numeri recurramus. Ibi denique scriptum est: «Locutus est Dominus ad Moysen,» dicens: «Loquere Aaron et filiis ejus: Sic

benedicetis filiis Israel, et dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, et custodiat te; ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tui; convertat Dominus vultum suum ad te, et det tibi pacem (**Num. VI**).» Et, ut clarescat, quia unus est Deus, cujus nomen trina super populum vocatione repetitur, illico subinfertur: «Invocabunt nomen meum super filios Israel, et ego benedicam eis.»

Ecce, o Judaeae, dum cuncta pene legis tuae volumina revolvendo percurrimus, unitatem divinae essentiae, et Trinitatem personarum aptissime reperimus. Et si cuncta, quae nobis ex tuis libris testimonia suppetunt, ad hoc affirmandum colligere volumus, prius forsitan lingua fatisciente deficimus, quam exemplorum copia careamus. Sed quoniam omnis vestrae partis assertio in hoc praecipue solertes incumbit, ut Christum Deum esse, vel Dei Filium negare contendat, nunc quoque nostrae allegationis articulus hoc itinere directus incedat. Tu autem nolim mihi, ut vester mos est, subdolis tergiversationibus, velut in variarum te formarum monstra convertas, nisi ut lubricus anguis, cum captus fueris, manus evadere gestias, sed cuncta ad intelligendum tuorum sensuum viscera pateant, cor antiquum ignorantiae velamen abjiciat, mentis aures vigilanter intendant. Cum vero mihi obviare non poterit, rationabiliter obticescat; ut, si possibile est, qui mihi, imperito videlicet homini, ad astruendam veritatem suam argumentorum materiam praestat, ipse quoque mentis tuae tenebris ad credendum sapientiae suae lumen infundat.

[ANTILOGUS CONTRA JUDAEOS, AD HONESTUM.]

27 CAPUT PRIMUM. *De Christo, qui est Filius Dei.*

Incipiamus igitur, et ejus, de quo loquimur, adjutorium fiducialiter imploremus, dicentes: «Exsurgat Deus, et dissipentur inimici ejus; et fugiant a facie ejus, qui oderunt eum (**Psal. LXVII**).» Deum itaque Patrem omnipotentem Verbum de se ante omnia saecula genuisse legimus, credimus, et probamus. Quod si tu, Judaeae, negare contendis, procul dubio contra ipsum, quem te recolere asseris, Deum pugnare convinceris. Ipse enim dicit: «Eructavit cor meum verbum bonum (**Psal. XLIV**).» De hoc verbo per prophetam alium dicitur: «Verbum Domini validum, et forte, quis poterit comprehendere illud?» (**Isai. LV**.) De hoc iterum Isaias loquitur, ubi ait: «Sic erit verbum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quaecunque volui, et prosperabitur in his, ad quae misi illud.» Qui utique si de transitorio verbo diceret, non illud ad se reversurum, vel facturum aliquid nuntiaret. Cujus virtute Verbi terra fundata est, et coelo cum suis luminaribus solidatum, et mare in sinu suo diffusum. De quo, ut superius dictum est, legitur: «Verbo Domini coeli firmati sunt (**Psal. XXXII**).» Hoc Verbum de Patre ante saecula genitum, in utero Virginis homo fieri voluit in fine saeculorum. De cujus Verbi incarnatione Habacuc loquitur, dicens: «Ante faciem ejus ibit Verbum, et exhibit in campis (**Habac. III**).»

Quid autem sit hoc verbum, si solerter inquiritur, paulo post inferius invenitur, cum dicit: «Ego autem in Domino gloriabor, et gaudebo in Deo Jesu meo (**Ibid.**).» Unde et Isaias apertissime clamat, dicens: «Ecce, inquit, virgo in utero concipiet, et pariet Filium: et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus (**Isai. VII.**).» De quo per eundem prophetam alibi dicitur: «Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, et brachium suum in Chaldaeis. Ego, ego locutus sum, et feci: vocavi eum, adduxi eum, et directa est via ejus (**Isai. XLVIII.**).» Et mox ex ipsius Filii persona subjungitur: «Accedite ad me, et audite hoc: non a principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fierent ibi eram: et nunc Dominus Deus misit me, et spiritus ejus. Haec dicit Dominus Deus redemptor sanctus Israel: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via qua ambulas: utinam attendisses mandata mea,» et reliqua (**Ibid.**). Audi adhuc etiam Michaeae prophetae testimonium de Christo: «Erit, inquit, in novissimo dierum praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et sublimis super colles, et fluent ad eum populi, et properabunt gentes multae, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini et ad domum Dei Jacob, et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis ejus: quia de Sion exhibit lex, et verbum Domini de Hierusalem: et judicabit inter populos multos, et corripiet gentes fortes usque in longinquum (**Mich. V.**).» Quod videlicet Isaias non modo sub eodem sensu, sed ejusdem pene syllabis protulit: nec nos ad roborandum **28** assertionis nostrae sententiam piget denuo scribere, quod per ora duorum prophetarum Spiritus sanctus voluit geminare. Ait ergo: «Erit, inquit, in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et

elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob: et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus; quia de Sion exhibit lex, et verbum Domini de Hierusalem: et judicabit gentes, et arguet populos multos (**Isai. II**);» ubi et paulo post additur: «Domus Jacob, venite, et ambulemus in lumine Domini (**Ibid.**).» Neque enim alter ab altero hanc sententiam mutuatus esse merito creditur, cum uterque propheta uno tempore, et sub eisdem regibus prophetasse noscatur.

Quod si omnes ii veritatis testes necdum tibi, Judaeae, sufficiunt, audi tuum quoque Baruch dicentem: «Hic est, inquit, Deus, et non aestimabitur alius absque illo: qui invenit omnem viam scientiae, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo: post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est (**Baruch. III**).» Nam si Christus, ut asseris, Deus non est, ostende mihi ex tuis libris, quando post datam legem Jacob, Deus in terra visus sit, et cum hominibus conversatus. Sed cum invenire non poteris, convictum te in omnibus necesse est, fatearis.

Sed ne potius meis verbis circumvenire, quam prophetarum exemplis superare te videar, accedat etiam Daniel, et testimonium de Christo perhibeat: «Cum venerit, inquit, Sanctus sanctorum, cessabit unctio. Dicetis: Nondum venit Sanctus sanctorum, nondum venit Messias, venturus est autem, ostendite unctionem (**Dan. VI**):» si autem, quod verum est, cessavit vestra unctio (non enim jam habetis templum, non regem, non sacerdotes), agnoscite venisse Sanctum sanctorum, de quo per Isaiam dicitur: «Ego sum Deus vocans ab Oriente avem, et de terra longinqua virum

voluntatis meae: et locutus sum, et adducam illud, creavi et faciam illud. Audite me duro corde, qui longe estis a justitia, prope feci justitiam meam (**Isai. XLVI**).» Adhuc autem et patriarcha Jacob accedat in medium: «Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est: et ipse erit exspectatio gentium (**Gen XLIX**).»

Si ergo jam per mille annos, et eo amplius sine rege vixistis, et sub pedibus gentium jacuistis, unde nunc expectationem gentium exspectatis? Ex eo enim tempore, quo dixistis ad Pilatum, clamantes: «Non habemus regem, nisi Caesarem (**Joan. XIX**);» regem non habuistis: et qui Regem regum audire noluistis, regnum simul cum patria perdidistis. Quod bene Moyses praeviderat, cum dicebat: «Prophetam vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris: omnis anima, quae non audierit prophetam illum exterminabitur de populo suo (**Deut. XVIII**).» Et iterum idem Moyses dicit: «Dabit enim tibi Dominus cor pavidum, et deficientes oculos, et animam moerore consumptam, et erit vita tua pendens ante te: timebis nocte, ac die, et non credes vitae tuae (**Ibid.**).» Quando autem fuit vita tua pendens **29** ante te, nisi tunc cum moventes caput ante crucem dicebatis: «Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere? (**Matth. XVII**.) Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, et credimus ei (**Marc. LXV**).» Quod manifestissime per os David ipse Dei Filius loquitur, dicens: «Omnes, qui videbant me, aspernabantur me (**Luc. XXIII**); locuti sunt labiis, et moverunt caput. Speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum (**Psal. XXI**).» In quo etiam psalmo fixuras clavorum in manibus suis et pedibus luce clarius ostendit, dicens: «Foderunt manus meas et pedes meos: dinumeraverunt omnia

ossa mea (**Ibid.**).» Si nescis, ille erat bos tuus, Judaeae, qui tunc in ara crucis coram te immolabatur, sed exigentibus tuis meritis, a te necdum comeditur. De quo Moyses adversum te in Deuteronomio loquitur, dicens: «Bos, inquit, tuus immoletur coram te, et non comedas ex eo (**Deut. XXVIII**).» Ille erat asinus, de quo iterum dicit: «Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, et non reddatur tibi (**Ibid.**).» Jure quippe Redemptor noster per figuram asinus dicitur, qui ad suscipienda nostrae pravitatis onera, quodammodo terga supposuit; quia sicut per prophetam dicitur: «Peccata nostra ipse portavit (**Isai. LIII**).» Ubi adhuc apte subjungitur: «Oves, inquit, tuae dentur inimicis tuis: et non sit qui te adjuvet (**Ibid.**).»

Quae autem sint oves a quibus adjuvari synagoga debuerat, manifeste declaratur, cum subditur: «Filii tui et filiae tuae tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, et deficientibus ad conspectum eorum tota die, et non sit fortitudo in manu tua.» Sancti enim apostoli, qui oves per innocentiam dicuntur, Israeliticae gentis filii sunt, quia ex eorum progenie originem ducunt. Qui videlicet alteri populo tunc traduntur, cum Judaeis persequentibus dicunt: «Vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quia repellitis, illud, et indignos vos judicatis aeternae vitae, ecce convertimur ad gentes. Vos autem haec videntes non vidistis, et audientes non intellexistis (**Act. XIII**).» Quod bene idem Moyses usque hodie vobis impropert, dicens: «Non dedit vobis Dominus cor intelligens et oculos videntes, et aures quae possent audire usque in praesentem diem (**Deut. XXVIII**).» Idipsum etiam imprecatur adversum vos dicens: «Percutiat te Deus amentia, et caecitate, ac furore mentis: et palpes in meridie, sicut

palpare solet caecus in tenebris, et non dirigas vias tuas (**Ibid.**).» Et Isaias: «Audite, inquit, audientes, et nolite intelligere: et videte visionem, et nolite cognoscere. Excaeca cor populi hujus, et aures ejus aggrava, et oculos ejus claude; ne forte videat oculis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat: et convertatur, et sanem eum (**Isai. VI**).»

Vis adhuc aliud Isaiae testimonium de Christo? «Ego, inquit, suscitavi eum ad justitiam, et omnes vias ejus dirigam: ipse aedificabit civitatem meam, et captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus exercituum. Haec dicit Dominus: Labor Aegypti, negotiatio Aethiopiae, et Sabaim; viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt, et post te ambulabunt; vincti manicis pergent, et te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, et non est absque te Deus. **30** Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator (**Isai. XLV**).» Loquere, Judaeae, responde, quis est ille, qui dicit: «Ego suscitavi eum ad justitiam?» Sed si nescis, perge, flecte oculos ad finem prioris sententiae, et vide, quia dicit, «Dominus Deus exercituum.»

Sed jam si nosti, quia Deus loquitur: considera etiam cui loquitur. Descende igitur ad finem sequentis lineae et vide, quod dicitur: «Tantum in te est Deus, et non est absque te Deus. Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator.» Si ergo Deus est ipse, qui loquitur; Deus cui dicit: «Tu es Deus;» constat profecto, quia Patris ad Filium persona loquitur. Nam et quod non dicitur, simpliciter tu es Deus, sed in te est Deus, et tu es Deus absconditus, humanitatem nostri Redemptoris manifeste designat. In Christo enim Jesu, ut noster ait Apostolus, habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Quod autem dicit: «Labor Egypti, et negotiatio Aethiopiae et

Sabaim, viri sublimes ad te transibunt, et te adorabunt (**Coloss. II**);» aperte denuntiat ad fidem Christi omnes nationes gentium convertendas. Unde et paulo post subditur: «Convertimini ad me, et salvi eritis omnes fines terrae; quia ego Deus et non est alius. In memetipsum iuravi: egredietur de ore meo iustitiae verbum, et non revertetur; quia mihi curvabunt omnes genu, et iurabit omnis lingua (**Isa. XLV**).» Et mox ipse, qui loquitur Pater manifestum de Filio perhibet testimonium, cum subjungit: «Ergo in Domino dicent: meae sunt iustitiae, et imperium: Ad eum venient, et confundentur omnes, qui repugnant ei. In Domino justificabitur, et laudabitur omne semen Israel (**Ibid.**).» Cui simile est illud, quod per eundem prophetam alibi dicitur: «Parum est, inquit, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et faeces Israel convertendas: Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae (**Isai. XLIX**).» Servus autem Christus ideo dicitur, quia servi formam suscepit; unde ex parte humanitatis in psalmo Patrem exorat, dicens: «Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te (**Psal. LXXXV**).» Quis est enim iste, qui se et sanctum esse constanter affirmat, et salvum se fieri humiliter exorat, nisi ille, quem per Isaiam Dominus venturum esse promittit, dicens: «Prope est justus meus, egressus est Salvator meus? (**Isai LI**).»

Ecce, ut et humanitatis infirmitas, et divinitatis potentia in uno mediatore Dei, et hominum ostendatur, qui illic sibimet ipsi salutem poposcerat, hic Salvator esse perhibetur. De quo idem Isaias alibi testatur, dicens: «Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et suscitabo David germen justum: et regnabit rex,

et sapiens erit, et faciet iudicium, et justitiam in terra (**Jer. XXII**);» deinde subjungit: «In diebus illis salvabitur Juda, et Israel habitabit confidenter: et hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster (**Ibid.**).» Hic est justus, ad cujus adventum idem propheta totis visceribus aestuat, et anhelat, dicens: «Rorate, coeli desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem, et justitia oriatur simul; ego Dominus creavi eum (**Isai. XLV**).» Et alibi: «Utinam, **31** inquit, dirumperes coelos, et descenderes: a facie tua montes defluerent, sicut exustio ignis tabescerent, atque arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis (**Isai. LXIV**).» Et iterum: «Propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non quiescam, donec egrediatur, ut splendor justus ejus, et Salvator ejus, ut lampas accendatur (**Isai. LXII**).» De eodem Christi adventu, et Habacuc testimonium perhibet, dicens: «Et respondit Dominus, et dixit ad me: Scribe visum in buxu aperte, ut assequatur, qui legit ea; quia adhuc visio ad tempus; et orietur in fine, et non in vacuum; si tardaverit, sustine eum, quia veniens veniet, et non morabitur (**Habac. II**).» Ad perhibendum adhuc testimonium Christo propheta quoque Abdias accedat: «Quo modo enim, inquit, bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes jugiter; et bibent et absorbebunt, et erunt, quasi non sint; et in monte Sion erit salvatio, et erit sanctus; et possidebit domus Jacob eos, qui se possederant: et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma, et domus Esau stipula (**Abdias**).» Quid enim per domum Jacob, et Joseph, nisi Ecclesia Christi? Quid per domum Esau debet intelligi, nisi infidelium populi? Domus ergo Jacob, et Joseph ignis facta est; quia sancta Ecclesia igne sancti Spiritus inflammata, ad amorem Dei frigida dudum carnalium corda succendit: et sic a

concupiscentia praesentis saeculi ad desiderium Creatoris domum Esau velut stipulam concremavit. De quo videlicet igne in nostro Evangelio Veritas dicit: «Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat?» (**Luc. XII.**)

CAPUT II. *De Christo, qui est lapis angularis.*

Dic mihi hoc etiam, o Judaeae, quis est iste lapis, quem Dominus pollicetur se positurum in fundamento Sion? Unde Isaias ait: «Ecce ego mittam in fundamento Sion lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum (**Isai. XXVIII.**)» Quis est, inquam, iste lapis, nisi ille, de quo David canit: «Lapidem, quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli? (**Psal. CXVII.**)» Quod si lapideum cor tuum lapidem materiale ab Isaia dictum existimat, audi quod sequitur: «Super quem qui ceciderit, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum.» Lapidem enim, qui in fundamento parietis ponitur, non posse super aliquem cadere, liquido comprobatur. Hic est utique lapis ille, quem Daniel vidit abscissum de monte sine manibus (**Dan. II**); Christus videlicet sine opere complectentium, de incorrupta virgine procreatus. Audi adhuc testimonium, quod idem Isaias de Christo profert, dicens: «Egredietur, inquit, virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (**Isai. XI.**)» Jam quid apertius eo, quod de Christo David canit in psalmo? «Dominus dixit ad

me: Filius meus es tu, ego hodie genui te; **32** postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae (**Psal. II**).» Nunquid ipse David Dei Filius dici potuit, aut super solum Israelitici populi solium constitutus, omnia terrarum regna possedit? Quia ergo David mortali videlicet regi haec prophetia convenire posse non cernitur, consequens est ut de Christo Dei Filio indubitanter dicta credatur. De quo, videlicet aeterno David, Isaias ait: «Feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fidelis. Ecce testem populi dedi eum, ducem, ac praeceptorem gentibus. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis; et gentes, quae non cognoverunt te, ad te current. Propter Dominum Deum tuum, et sanctum Israel, quia glorificavit te (**Isai LV**).» Nunquid non jam David ex hac luce migraverat, cum haec propheta dicebat? Quomodo igitur de eo diceretur, quia vocaturus esset gentes, et ad eum gentes concurrerent, qui jam exutus corpore cum mortalibus non maneret? Si igitur hoc prophetae promissionis oraculum nequaquam de eo, qui jam obierat, David dici potuisse cognoscitur, restat ut de eo, qui necdum venerat, prolata fuisse credatur.

Rursum etiam de reprobatione Judaeorum, et vocatione gentium manifestissimam per Zachariam Dominus protulit sententiam, dicens: «Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda; quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum (**Malach. I**).» Et paulo post: «Et in die illa dicit Dominus exercituum, disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabuntur

ultra, et spiritum pseudoprophetarum, et spiritum immundum auferam de terra (**Ibid.**).» Dic etiam, Judaeae, de quo intelligis, dictum fuisse, quod legis: «Deus, iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis? (**Psal. LXXI.**)» Quis est iste rex regis filii pater? Nunquid David Salomonis? Sed lege per ordinem psalmum, et vide quid sequitur: «Et permanebit cum sole, et ante lunam in saeculum saeculi.» Nunquid Salomon permanere in saeculum saeculi dici veraciter potuit, qui vix per quadraginta annorum curriculum regni gubernacula tenuit?

Lege adhuc, et continua totum psalmum, et considera quomodo a Salomone reperiatur alienus, maxime illic ubi dicitur: «Ex usuris et iniquitate liberabit animas eorum (**Ibid.**).» Nam quomodo Salomon ex iniquitate liberare animas potuit, quia ex justitia, quam primitus cepit, idem ipse ad iniquitatem postmodum declinavit? Illud etiam cui convenit, nisi soli Deo, quod dicitur: «Sit nomen ejus benedictum in saecula?» Sequitur adhuc psalmus, et dicit: «Et benedicentur in eo omnes tribus terrae, omnes gentes magnificabunt eum.» Hoc idem jam olim Deus promiserat Abrahae, dicens: «In semine tuo benedicentur omnes gentes (**Gen. XXVI.**)» Et alibi ad David: «Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (**Psal. CXXXI.**)» **33** Et in libro Regum secundo legitur: «Haec autem sunt verba novissima, quae dixit David filius Isai: dixit vir cui constitutum est de Christo Jacob (**II Reg. XXIII.**)» In libro Paralipomenon: «Et factum est, inquit, verbum Domini David ad Nathan prophetam, dicens: Vade, et dic servo meo David: Haec dicit Dominus: Annuntio tibi, quod aedificaturus sit domum tibi

Dominus. Cumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et stabiliam regnum ejus; ipse aedificabit mihi domum, et firmabo solium ejus usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit, et statuam eum in domo mea, et in regno meo usque in sempiternum, et thronus ejus erit firmissimus in perpetuum (**I Par. XVII.**)»

CAPUT III. *Refutantur Judaeorum errores.*

Quis autem ita desipiat, quis ita insaniat, ut haec omnia credat in Salomone fuisse completa? Nam qualiter in Salomone intelligendum est, quod dicitur: «Postquam dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis, et stabiliam regnum ejus (**II Reg. VII.**)» Qualiter, inquam, dici hoc de Salomone potuit, qui non post mortem David natus est, vel regnare coepit, sed adhuc patre vivente regnavit? Quid est ergo quod dicitur: «Postquam dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te;» nisi quod Christus est in hac promissione signatus, qui non ante mortem David, sed longe post ejus obitum fuerat suscitandus? Qui videlicet aedificaret domum Domino de parietibus non manufactis, sed de lapidibus vivis, et pretiosis, hoc est, sanctis et justis. Illud quoque quod subditur: «Fidelis erit domus ejus, et regnum ejus usque in sempiternum coram me (**Ibid.**)» Quis de Salomone dictum intelligat, cum domum ejus alienigenis mulieribus plenam fuisse legat? Quo enim pacto domus

Salomonis Deo fidelis exstitit, quae gentilibus mulieribus, et colentibus idola plena fuit? Ipse etiam ab eis seductus in idololatriam corruit, et bonus initio, proh dolor! malos exitus habuit. Aut quomodo thronus ejus firmissimus in perpetuum jure dicitur, dum constet quia de Salomonis semine rex nusquam hodie reperitur?

Necesse est ergo, Judaeae, ut cuncta haec, quae Salomoni vides nequaquam posse congruere, Christo fatearis per omnia convenire. De quo etiam Zacharias testatur, dicens: «Haec dicit Dominus Deus exercituum: Ecce vir oriens nomen ejus, et subter eum orietur, et aedificabitur templum Domino: ipse exstruet templum, et ipse portabit gloriam, et sedebit, et dominabitur super solium suum, et erit sacerdos super solio suo (**Zach. VI**).» Et iterum: «Ecce, inquit, ego adducam servum meum Orientem, quia ecce lapis, quem dedi coram Jesu (**Zach. III**).» Super lapidem unum septem oculi sunt, quibus videlicet oculis septem sancti Spiritus dona signantur. Quod **34** si necdum te omnia haec prophetarum exempla convincunt, interroga adhuc octogesimum psalmum, et considera manifestum Domini ad David de Christo promissum: «Juravi inquit, David servo meo, usque in aeternum praeparabo semen tuum; et aedificabo in saeculum saeculi sedem tuam (**Psal. LXXXVIII**).» Et paulo post: «Ponam, inquit, in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus. Ipse invocabit me, Pater meus es tu, Deus meus, et susceptor salutis meae; et ego primogenitum ponam illum et excelsum prae regibus terrae; in aeternum servabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidele ipsi; et ponam in saeculum semen ejus; et thronum ejus sicut dies coeli.» Et iterum: «Semel juravi in sancto meo si David

mentiar, semen ejus in aeternum manebit, et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum, et testis in coelo fidelis.»

Has igitur omnes promissiones ad David factas subtiliter inspicere, et vel regem de David progenie in ejus solio praecedentem ostendere, vel omnia de Christo praedicta, et in ipso completa necessario confitere. Perge adhuc, et discute alium psalmum. Quis enim est ille, de quo dicitur: «Mater Sion dicet: Homo, et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus? (**Psal. LXXXVIII.**)» Quis est iste Altissimus, qui et homo dicitur, et altissimus? Scrutare, inspicere, revolve, si placet, omnes sacri eloquii paginas, et perpende, quia Altissimus ubique de Deo dicitur, nusquam dictum de simplici homine reperitur. Restat ergo ut cum Altissimus, et homo simul jungatur; Deus, et homo una persona dictus intelligatur, de quo mirabiliter dicitur, quia is, qui natus est in ea, hoc est in Sion, ipse fundavit eam. Necesse est quippe prius civitatem fundari, et sic postmodum in ea hominem nasci. Sed quis valet prius urbem construere, et in ea postmodum de ventre matris exire? Quis, inquam, nisi Redemptor noster, qui in his quae fecit, dignatus est fieri?

Quid ad haec, Judaei, jam tentabis objicere? Qua inverecundae mentis audacia tam claris, tam apertis, tam divinis poteris assertionibus obviare? Esto, quod blasphemantes dicitis, Christum de se potuisse mendacia fingere; nunquid, et antequam nasceretur, si Deus non esset, per aliorum ora semetipsum valuit prophetare? Illud etiam qualiter intelligas, audire delectat: «Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi (**Psal. XLIV.**)» Quis est ille rex, cui Deus opera sua dicat. Dicis mihi fortasse:

David; sed lege sextum psalmum per ordinem, et sensus intellige veritatem: descende paululum inferius, et interroga non me, sed ipsum Dominum, quis sit rex, cui ipse opera sua dicat. Audi quid praedicto regi Deus ipse loquatur: «Sedes, inquit, tua, Deus, in saeculum saeculi; virga directionis, virga regni tui (**Ibid.**).» Si igitur Deus est ipse, qui loquitur, Deus, ad quem sermo dirigitur; consequens est, ut non temporalis ille David, sed coaeternus Patri Filius, qui vere est manu fortis, intelligatur. Illud etiam quod similiter interpretaris in David silentio praetereundum esse non arbitror: «Dixit Dominus Domino meo: **35** Sede a dextris meis (**Psal. CVII**).» Si enim hoc de David, ut asseris, debet intelligi, illud, quod sequitur, qua ratione David poterit coaptari? «Tecum principium in die virtutis tuae, in splendoribus sanctorum, ex utero ante Luciferum genui te.» Et iterum: «Juravit Dominus, et non poenitebit eum. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.» Igitur si sequentia ad intellectum David non vales inflectere, cogeris etiam superiora de Christo, cui apertissime congruunt, dicta firmare. De quo Isaias manifeste pronuntiat, dicens: «In die illa erit radix Jesse, qui stat in signum populorum: ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulcrum ejus gloriosum (**Isa. XI**).» Radix quippe Jesse in signum stat populorum, quando Christus signaculum crucis imprimit frontibus hominum. Sepulcrum autem ejus in tantum est gloriosum, ut salvo eo, quod redempti per ejus mortem sibi gloriam totis visceribus exhibemus, etiam locum ipsum miraculis coruscantem gloriae suae causa ad se omnem mundum provocare cernamus.

CAPUT IV. *Confirmatur Christum vere esse Filius Dei.*

Jam vero inter tot prophetarum oracula, inter tot evidentissima sanctorum testimonia, nunquid tu, Jesu fili Sirach, omnino tacebis, et inter caeteros tu quoque testimonium de Christo non proferes? Accedat jam facundissima sapientia tua in medium, et fortiozem Jesum, fontem videlicet paradisi, in orbem terrarum sub evangelistarum figura cum quatuor suis fluminibus introducat: «Legem, inquit, mandavit Moyses in praeceptis justitiarum, et haereditate domui Jacob, et Israel promissionis. Posuit David puero suo excitare regem ex ipso fortissimum in throno honoris sedentem in sempiternum. Qui implet quasi Phison sapientia, et sicut Tigris in diebus novorum: qui implet quasi Euphrates sensum, qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis, qui mittit disciplinam sicut lucem, et assistens quasi Gehon in die vindemiae (**Eccli. XXIV**).» Ecce, bone Jesu, unum de Christo testimonium, da consequenter et aliud: «In sermone, inquit, ejus siluit ventus, cogitatione sua placavit abyssum, et plantavit illum Dominus Jesus: propter ipsum consummatus est itineris finis, et in sermone ejus consummata sunt omnia (**Eccli. XLIII**).» Multa dicemus et deficiemus verbis. Consummatio autem sermonum ipse est. In omnibus gloriantes, ad quid valebimus? Ipse enim omnipotens super omnia opera sua; terribilis Dominus, et magnus vehementer, et mirabilis potentia ipsius. Glorificantes Dominum quantumcunque poteritis, supervalebit adhuc et admirabilis magnificentia ejus. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: major est enim laude omni. Exaltantes replemini virtute, ne laboretis: non enim habetis. Quis vidit eum, et enarravit? Et

quis magnificavit eum sicut ab initio? Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus. **36** Quae videlicet cuncta Redemptori nostro congruere, qui Scripturae considerat ordinem, quis poterit dubitare? Addat adhuc Jesus tertium de Salvatore nostro testimonium, quatenus, ut ita dixerim, in ore duorum, vel trium imo testimoniorum, stet omne verbum. Ait ergo: «Christus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in aeternum cornu ipsius, et dedit illi testamentum regum, et sedem gloriae in Israel (**Eccli. XLVII**).» Si ergo Christus, qui secundum carnem de David originem duxit, ipse David peccata purgavit, ipse cornu David in perpetuum exaltavit, et ei sedem gloriae contulit; constat profecto, quia filius est David, et ipse est etiam creator David. De David enim dici lector ista considerat, si superioris textus ordinem oculo continuante percurrat.

Non cesset adhuc Isaias perhibere testimonium de Christo: «Ponam, inquit, super his, qui fugerunt de Moab, leonem et reliquias terrae. Emitte agnum, Domine, dominatorem terrae de petra deserti ad montem filiae Sion (**Isai. XVI**).» De hac enim gente Moabitarum egressus est Agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi, qui dominatur in orbe terrarum. Nam qui leo propter fortitudinem dicitur, ipse agnus propter mansuetudinem perhibetur. Petra autem deserti Ruth intelligitur, quae deserta prioris morte conjugis, Obed de Booz genuit, de quorum etiam Christus stirpe descendit. Quod autem ergo hic prophetarum dicta permisceo, et nunc hujus testimonia protero, nunc ad illius, quem jam reliqueram, verba recurro, hoc ex taedio agere, vitandae videlicet satietatis causa, contendo; ne si unius plura simul testimonia congerantur, audientibus fastidium generetur. Per

singula quoque testimonia prophetarum nomina ponere studeo, quatenus, si ubi, quid dicatur, fortasse locus inquiratur, ad evitandum calumniam facile reperiatur. Rursus igitur Daniel testis accedat, et quid de Christo cognoverit, in medium proferat; sed prius narret quid rex Nabuchodonosor viderit, postquam tres pueros in caminum ignis jactari praecepit: «Ecce, inquit, video viros quatuor solutos ambulantes in medio ignis, et nihil corruptionis in eis, et species quarti similis est Filio Dei (**Dan. III**).» Ecce, Judaeae, habes Filium Dei, cur ultra negare niteris Filium Dei? Loquere, responde; quid perspicacius, quid manifestius exprimi potuit de Filio Dei, quam dicere Filium Dei? Quod si jam nihil objicere, nullum vales aufugium invenire, da manus, temetipsum victori humiliter trade, victumque te, et superatum funditus confitere. Nunc etiam quid ipse Daniel de Christo, de Filio viderit, dicat: «Aspiciebam in visione noctis, et ecce cum nubibus coeli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad dierum antiquum pervenit: et in conspectu ejus obtulerunt eum, et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum: et omnes populi, tribus, et linguae ipsi servient. Potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur: et regnum ejus, quod non corrumpetur (**Dan. VII**).» Et iterum in visione octava idem Daniel: «Scito, inquit, et planta aurem, et animadvertite ab exitu sermonis, ut iterum aedificetur Hierusalem usque ad Christum ducem hebdomadas septem, **37** et muri in angustia temporum: et post hebdomadas sexaginta occidetur Christus: et non erit ejus populus, qui eum negaturus est (**Dan. IX**).» Quid apertius, quid expressius de morte Christi dici potest eo, quod dicitur, «occidetur Christus»? Non hic mystica latet figura, non occulta sententia, sed aperta potius, licet de futuris jam nunc narratur historia. Cui etiam Danieli Gabriel angelus

paulo superius iterum dicit: «Tu autem animadverte sermonem, et intellige visionem: septuaginta hebdomadae abbreviatae sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam: ut consumetur praevaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio, et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum (**Ibid.**).» Quod si de praefinito temporum numero dubitas, lege Tertullianum, et manifeste reperiēs quadringentos nonaginta annos fuisse a primo anno Darii regis Persarum usque ad excidium Hierusalem, quod factum est per Vespasianum Romani imperii principem. Septingentae autem hebdomadae quadringentos nonaginta annos absque ulla dubietate perficiunt. Dicitis autem necdum venisse Christum, et adhuc eum vos exspectare venturum. Sed quis ambigat hunc annorum numerum a tempore Danielis esse transactum? cum jam mille quadraginta annos huic summae superadditos esse non ignorem?

Impudentissimum ergo est, post tam longum tempus, prophetico numero superadditum, futurum adhuc asserere Salvatoris adventum. Nam ipso tempore, quo Dominus agebat inter homines, poterat forsitan malitia Judaeorum veritati contradicere, approbans se de expleto tanti temporis spatio dubitare. Nunc autem cum supra praefatum numerum tam multiplicia annorum curricula supercreverint, quis jam de praefixo numero se dicat ambigere cum superaddita tot temporum spatia vix valeat supputare?

Rursus de passione Christi, et morte ejus Isaias apertissime loquitur, dicens: «Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est? Et ascendit sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitiēti: et non est

species ei, neque decor; et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum despectum, et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem, et quasi absconditus est vultus ejus, et despectus; unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit: et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum; ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra; disciplina pacis nostrae super eum, et livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus: unusquisque in viam suam declinavit; et Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os suum: sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum, de angustia et de judicio sublatus est. Generationem ejus quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viventium: **38** propter scelus populi mei percussi eum. Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua, eo quod iniquitatem non fecerit, nec dolus fuerit in ore ejus, et Dominus voluit eum contere in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longaevum; et voluntas Domini in manu ejus dirigetur, pro eo quod tradidit in morte animam suam, et cum sceleratis deputatus est; et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit, ut non perirent.»

Vis adhuc audire alia atque alia de morte Christi lucidissima testimonia, et absque ulla prorsus obscuritate prolata? Audi itaque quid Salomon de Judaeis contra Christum machinantibus, et de ejus nece tractantibus, asserat: «Dixerunt, inquit, impii apud semetipsos: Venite, circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, et

contrarius est operibus nostris, et impropere nobis peccata legis, et diffamat in nos peccata disciplinae nostrae. Promittit se scientiam Dei habere, et Filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum animarum nostrarum. Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, et immutatae sunt viae ejus. Tanquam nugaces aestimati sumus ab illo, et abstinet se a viis nostris tanquam ab immunditiis, et praefert novissima justorum, et gloriatur patrem se Deum habere. Videamus ergo si sermones illius veri sunt, et tentemus quae ventura sunt illi, et sciemus quae erunt novissima illius. Si enim est verus Dei Filius, suscipiet illum, et liberabit eum de manu contrariorum. Contumelia et tormento interrogemus illum, ut sciamus reverentiam ejus. Morte turpissima condemnemus illum; erit enim respectus ex sermonibus illius. Haec cogitaverunt, et erraverunt: excaecavit enim illos malitia eorum, et nescierunt sacramentum Dei, et neque speraverunt mercedem justitiae, nec judicaverunt honorem animarum suarum (**Sap. II**).» Et Hieremias: «Spiritus, inquit, oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus (**Thren. IV**).» Et per beatum Job ipse Dominus in passione positus conqueritur, dicens: «Rugae meae testimonium dicunt contra me, et suscitatur falsiloquus adversum faciem meam contradicens mihi. Colligit etiam furorem suum in me, et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est. Aperuerunt super me ora sua, exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt poenis meis. Concluserunt me Deus apud iniquum, et manibus impiorum me tradidit. Circumdedit me lanceis suis, et convulneravit lumbos meos; non pepercit, et effudit in terram viscera mea (**Job XVI**).» Quae videlicet

omnia a beato Job prorsus extranea, in Christo reperiuntur luce clarius fuisse completa.

Ecce qui post tam perspicuam exemplorum lucem adhuc testimoniis indiget, restat ut ad contemplandum radiantem in meridie solem lucernae lumen efflagitet. Nam cum tot astrorum coelestium radios coram te, Judaeae, videas enitescere, miror, quae tam densae tenebrae caecitatis locum etiam in vacuis oculorum orbibus **39** valeant obtinere. Haec enim perspicua lux veritatis illum quoque latere non potuit, qui tenebrosae cupiditatis caligine oculos cordis amisit, Balaam videlicet, qui dum lucem aliorumve * fastidiis praetulit, ipse in tenebris ambulavit. Si ergo, Judaeae, ad veritatis viam videntium non vis habere ducatum, saltem caecus caecum hunc sequere praevium. Audi igitur, quid ipse dicat: «Dixit Balaam filius Behor: dixit homo cujus obturatus est oculus: **40** dixit auditor sermonum Dei qui novit doctrinam Altissimi, et visionem Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos: Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope. ORIETUR STELLA ex Jacob, et consurget virga de Israel, et percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumaea possessio ejus, haereditas Seir cedet inimicis suis: Israel vero fortiter aget. De Jacob erit qui dominetur, et perdat reliquias civitatis (**Num. XXIV**).»

Sit nomen Domini benedictum.

